

SOME REFLECTIONS ON METHODOLOGICAL PROBLEMS OF TRAINING IN ECONOMIC DISCIPLINES

RUMYANA ST. ZLATEVA

ABSTRACT: *In the context of globalization, digitalization and rapid changes in the labor market, the need to rethink the methodological foundations of teaching economic disciplines, both in secondary and higher education, is increasing. The study aims to draw attention to some of the main methodological difficulties in teaching economic disciplines and to outline possible ways to overcome them. It attempts to reveal the specifics of learning and teaching, focusing on teaching methods, the role of the teacher, as well as the importance of the learning environment for achieving high educational efficiency. In this way, the article seeks to contribute to a deeper understanding of the methodological challenges facing economic education and to offer reasoned guidelines for its improvement in the context of modern educational paradigms.*

KEYWORDS: *methods, teaching, education, economic disciplines*

2010 Math. Subject Classification: 97B20, 97B30, 97B40, 97B50

НЯКОИ РАЗМИШЛЕНИЯ ВЪРХУ МЕТОДИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДИСЦИПЛИНИ*

РУМЯНА СТ. ЗЛАТЕВА

*Статията е частично финансирана по проект „Математически модели в управлението, застраховането и финансите, икономическа реалност и обучение“ с вх. №РД-08-118/06.02.2025г., финансиран от НИХТД на Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“.

Въведение

Икономическото обучение представлява ключов компонент от съвременната образователна система, тъй като осигурява формирането на знания, умения и компетентности, необходими за разбиране на социално-икономическите процеси и за активно участие в тях. В контекста на глобализацията, дигитализацията и бързите промени на пазара на труда се засилва необходимостта от преосмисляне на методическите основи на обучението по икономически дисциплини, както в средните, така и във висшите училища.

Въпреки че през последните десетилетия са натрупани значителни теоретични и практически постижения в областта на икономическото образование, редица проблеми, свързани с методиката на преподаване остават нерешени и се появяват нови. Според нас сред тях се открояват несъответствието между съдържанието на учебните програми и реалните потребности на обучаемите, които понякога трябва да са персонално адресирани, недостатъчната интеграция между теория и практика, както и ограниченото прилагане на иновативни педагогически подходи и дигитални технологии.

Настоящата разработка цели да се насочи внимание към някои основни методически затруднения на обучението по икономически дисциплини и да се очертаят възможни пътища за тяхното преодоляване. В рамките ѝ се прави опит за разкриване на особености на ученето и преподаването, като се акцентира върху методите на обучение, ролята на преподавателя, както и върху значението на учебната среда за постигане на висока образователна ефективност.

Задачите, които се поставят са свързани с:

- отбелязване на актуални методически проблеми в обучението по икономически дисциплини в средното и висшето образование;

- посочване на причини за възникването на тези проблеми – съдържателни, технологични и организационни;
- указване на добри практики и иновативни подходи при преподаването на икономически дисциплини;
- формулиране на препоръки към преподаватели и институции за оптимизиране на методическата подготовка и учебния процес.

По този начин статията се стреми да допринесе за по-задълбочено разбиране на методическите предизвикателства, пред които се изправя икономическото образование и да предложи аргументирани насоки за усъвършенстването му в контекста на съвременните образователни парадигми.

Методически контекст - проблеми на обучението по икономически дисциплини при ученици и студенти

Икономическото образование се откроява с интердисциплинарният си характер и изпълнява не само познавателна, но и социална функция. То способства за развитието на икономическа култура, формира умения за рационално поведение и вземане на информирани решения в условия на ограничени ресурси. Освен всичко друго, икономическите знания и умения дават стабилна основа за гражданска компетентност, икономическа отговорност, не на последно място и обществено развитие, което ги прави неотменим елемент от общата култура на съвременния човек. Трябва да се подчертае, че те следва да се разглеждат като съществен елемент отговорността на всеки индивид към общество ни [2,3].

Методическите проблеми в обучението по икономически дисциплини макар да произтичат основно от сложността на самата икономическа наука и нейната динамика, се свързват и с ниската икономическа култура, с която много обучаеми влизат – те нямат изградени навици да се следят икономически събития, което от своя страна затруднява възприемането на сравнително по-

сложните понятия. Икономическите дисциплини изискват едновременно теоретично мислене и практическа ориентация – две посоки, които трудно се съчетават в рамките на традиционните педагогически форми. Основната цел, на обучението в случая, е не само да се усвояват факти и теоретични модели, но и да се формира аналитично мислене, предприемачески дух и способност за оценка на икономически ситуации. Това налага използването на интегриран подход, при който знанието не се предава единствено чрез традиционна лекционна/урочна форма, а се изгражда в процес на активно взаимодействие между преподавател и обучаем. При все това преподаването се доминира от информационен подход, при който от обучаемите се усвояват знания, но в по-малка степен се развиват умения за анализ, синтез и вземане на решения, което рефлектира върху придобиването на компетентности като резултат от обучението. Посочените проблеми се засилват от една страна от липсата на достатъчно време за работа с реални казуси, икономическа статистика, модели и симулации, а от друга страна, се наблюдава разминаване между учебното съдържание и реалната икономическа действителност. На учениците и студентите често се предлага да изучават модели, които не могат да се разпознават от тях в ежедневието.

Може да се твърди, че съвременната методика на обучението по икономика се опира на различни педагогически парадигми – от класическия обяснително-илюстративен подход до конструктивистките модели, които поставят обучаемия в центъра на учебния процес. Сред тях се откроява на първо място проблемно-базираното обучение, с което се стимулира критическото мислене и умението за самостоятелно търсене на решения. То се прилага успешно в икономическите дисциплини чрез казуси, симулации и анализ на реални ситуации [4]. На следващо място може да се посочи проектно-базираното обучение, което насърчава екипната работа и интегрирането на теоретични знания с практически умения. С прилагането му се създават

условия за развитие на предприемачески компетенции и инициативност. Наред с това, не трябва да се пропускат и интерактивните форми на обучение (дискусии, ролеви игри, дебати), които активират познавателната дейност на учениците и студентите и създават предпоставки за по-дълбоко разбиране на икономическите процеси. Според нас, особен интерес представлява дигитално подпомаганото обучение, при което се използват електронни платформи, симулационни софтуери и онлайн среди за обучение. С този подход обучение се дава възможност за индивидуализиране на учебния процес и повишаване на мотивацията на обучаемите [5].

Все по-често предизвикателствата пред обучението по икономически дисциплини на ученици и студенти ще се свързват с методически проблеми, които произтичат, както от съдържателни, така и от технологични, и от организационни фактори. В средните училища обучението често страда от прекомерна теоретизация и липса на връзка с реалния икономически живот. Учебниците нерядко представят икономическите понятия в абстрактен вид, без да ги обвързват с практически примери и локален контекст. Във висшите училища, от друга страна, проблемите се проявяват основно в преобладаването на традиционни лекционни форми и в недостатъчното използване на съвременни интерактивни методи. Това по наши наблюдения допринася икономическите дисциплини да се възприемат от не малка част от студентите не само като теоретично трудни, а и като слабо приложими, което неминуемо води до намаляване на мотивацията за учене.

Считаме, че допълнителна трудност се явява почти липсващата систематична връзка между средното и висшето икономическо образование. От учениците, които преминават от професионални гимназии към университети, често се срещат несъответствия в терминологията, методите на преподаване и оценяване, с което се затруднява адаптацията им.

Не можем да не си зададем въпроса къде тук е ролята на преподавателя и учебната среда? Безспорно е, че на преподавателя по икономически дисциплини се отрежда ключова роля не само като източник на знания, но и като фасилитатор на учебния процес. За ефективно преподаване се изискват също компетентности, свързани с умения за мотивиране на обучаемите, за създаване на благоприятна и стимулираща учебна атмосфера, за използване на разнообразни методи, които отчитат индивидуалните различия.

Да се спрем и на съвременната учебна среда, чрез обогатяването и с дигитални инструменти, се осигурява предоставяне на нови възможности за персонализирано обучение. С онлайн симулации, виртуални пазари и икономически игри се позволява на обучаемите да експериментират с различни модели на поведение и да се осмислят икономическите процеси чрез опит. Тези методи се свързват с конструктивисткия модел на обучение, според който знанието се изгражда активно от обучаемия, а не се възприема пасивно.

Трябва да се отбележи, че един от най-сериозните методически проблеми се свързва с интеграцията между теоретичната подготовка и практическите умения. От обучението по икономически дисциплини се изисква не само овладяване на концептуални модели, но и способност за тяхното прилагане в реални ситуации. За резултатното решаване на този проблем се предполага въвеждане на практико-приложни задачи, учебни стажове, работа по реални бизнес казуси и партньорства с работодатели. В този контекст следва да се разглежда и важната роля, която си проправя предприемаческото образование, което обединява икономическите знания с умения за креативност, лидерство и работа в екип. Такъв интегриран подход се препоръчва от Европейската комисия [3], според която икономическата грамотност е основен елемент на компетентностите за учене през целия живот.

В тази среда се оформят някои основни насоки за усъвършенстване на методиката на обучение по икономически дисциплини. Решаването на посочените проблеми изисква системен подход, който да обхване няколко направления, които се неминуемо се свързват с постоянното актуализиране на учебни програми в съответствие с промените в икономическата среда, нуждите на пазара на труда и самите обучаеми.

Несъмнено място, ако се потърси, намира повишаването на квалификацията на преподавателите чрез обучения за иновативни методи и дигитална педагогика. Разработването на интерактивни учебни ресурси, които да подкрепят активно и експериментално учене също следва да се разглежда като възможност, както и засилването на връзките между средното и висшето образование, включително чрез съвместни проекти и обмен на добри практики. Вниманието трябва да се обърне и на въвеждането на системи за оценяване, с които се измерват не само теоретичните знания, но и практическите умения, критическото мислене и креативността.

Заклучение

В обобщение, представените размишления, се резюмират до схващания, че обучението по икономически дисциплини в средните и висшите училища е в процес на постепенно адаптиране към новите реалности на обществото на знание и технологии. За пълноценното изяснение на целите му се изисква то да се основава на модерна методическа концепция, която съчетава научност, практичност и иновативност.

С други думи, методическите проблеми на обучението по икономически дисциплини се проявяват в няколко направления:

- прекомерна теоретизация – икономиката все още често се представя като набор от формули и модели, откъснати от реалността. С това обучаемите се отблъскват и оставят

без разбиране за практическата стойност на икономическите дисциплини.

- недостатъчна интерактивност – традиционните лекция/урок не са най-ефективни при усвояване на аналитични умения. Икономическото съдържание изисква диалог, дебат и активност.
- непълна на работа с данни – при наличие на отворени статистически бази данни и свободно достъпни икономически индикатори, обучението все още често се провежда без практическо боравене с числа.
- незадоволителни учебни ресурси – икономиката е динамична наука, а в много случаи се използват материали, които не отразяват съвременните процеси на дигитализация, (де)глобализация, нови бизнес модели.
- ограничена междупредметност – икономическото обучение трябва да се свързва с математика, информатика, социология, психология и технологии.

За преодоляването на очертаните методически проблеми се изисква активна колаборация между образователни институции, преподаватели, професионални общности. Само чрез целенасочени усилия за обновяване на съдържанието, методите и технологиите на обучение може да се постигне високо качество на икономическото образование – такова, което не просто информира, а формира компетентни, отговорни и мислещи граждани, способни да се реализират успешно в динамичната икономическа среда на XXI век.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Михалкова, Л. (2001). Методика на обучението по икономика. София: Унив. изд. „Стопанство“.
- [2] Икономически и социален съвет (ИСС). (2025). Формиране на гражданска компетентност у децата чрез системата на училищното и

извънучилищното образование. София: ИСС. https://esc.bg/wp-content/uploads/2025/04/iss_4_077_2025-1.pdf

- [3] Официален вестник на Европейския съюз, Препоръка на Съвета от 22 май 2018 година относно ключовите компетентности за учене през целия живот (текст от значение за ЕИП) (2018/С 189/01), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=OJ%3AC%3A2018%3A189%3AFULL>
- [4] Hmelo-Silver, C.E. Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn?. *Educational Psychology Review* 16, 235–266 (2004). <https://doi.org/10.1023/B:EDPR.0000034022.16470.f3>
- [5] Means, B., Toyama, Y., Murphy, R., Bakia, M., & Jones, K. (2010). *Evaluation of Evidence-Based Practices in Online Learning: A Meta-analysis and Review of Online Learning Studies*. US Department of Education. <https://www2.ed.gov/rschstat/eval/tech/evidence-based-practices/finalreport.pdf>

Румяна Стойкова Златева

ШУ „Епископ Константин Преславски“

r.zlateva@shu.bg